עיליתא דדינרי. נראה לר"ת דאין לפרש עיליתא עליה ממש וגחמת קאמר כי ההיא דתליסר גמלי ספיקי דעריפות (מולין לה:) כמו שפי' בקונטרס התם דמדקאמר הוא הכנים שם ש"מ דלא גחמת קאמר אלא דוקא לכך נראה לו עיליתא כלי שטוחים בו יין ושמן כדאמרינן בכילד מעברין (עירובין דף נג: ושם ד"ה עלת) עלת נקפת בכד [ט]: **ולא** תשיימה את דאמירה לגבוה כו'. ופ"ת הא דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף כט. ושם) משך הקדש במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה נותן מאתים דלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש דמן ההדיוט קונה כיון שמשך והשתא אפי' לא משך נמי כיון שאמר לפדותו במאתים דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ויש לומר דהתם היינו טעמא שאינו מתחייב מאתים באמירה משום דלא אמר לתת כלום להקדש ואין כאן נדר כי לא אמר לקנות רק שזה בשוה אצל אם ויתר כלום משלו להקדש לריך לקיים דאמירה לגבוה כו' [פ]:

בא עליו שמאי במקלו ותרמילו כו'. נראה לרשב"א דהוה גברא דכתב נכסיו ליונתן בן עוזיאל הדיר נכסיו מבנו [ד] בחייו ובמותו והיה סבור שמאי שנתן ליונתן ע"מ שיתן לבניו והיה סבור שהחזיר הכל ועל כן בא עליו לומר שע"י מתנה זו לא הותרו בהן הכנים כמו מעשה דבית חורון שלא הותר האב ע"י מתנת הבן והשיב לו יונתן אינו כמו שאתה סבור דהתם לא היתה מתנה גמורה אבל זו מתנה גמורה למכור ולהקדיש וכן משמע בירושלמי בנדרים דקאמר יהונתן בן עוזיאל הדירו אביו מנכסיו עמד וכתבו לשמאי מה עשה שמאי מכר מקצתם והקדיש מקצתם ונתן לו את השאר אמר כל מי שיבא ויערער על מתנה הזאת יוציא מן הלקוחות ומיד ההקדש ואמר כך יוציא מיד זה ושמא זה המעשה עצמו היה והירושלמי מהפך לה: כל

ההוא דאמר ליה לחבריה נכסי לך ואחריך לפלוני וראשון ראוי ליורשו הוה שכיב ראשון אתא שני קא תבע סבר רב עיליש קמיה דרבא למימר שני נמי שקיל א"ל דיינו דחצצתא הכי דייני לאו היינו דשלח רב אחא בר רב עויא אכסיף קרי עליה [1]אני ה' [ו]בעתה אחישנה: **מתני'** [א]הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו רשב"ג אומר אם לא היו בניו נוהגים כשורה זכור לטוב: **גמ'** איבעיא להו מי פליגי רבנן עליה דרשב"ג או לא ת"ש דיוסף בן יועזר היה לו בן שלא היה נוהג כשורה הוה ליה עיליתא דדינרי קם אקדשה אזיל נסיב בת [2]גאדיל כלילי דינאי מלכא אולידה דביתהו זבין לה בינתא קרעה אשכח בה מרגליתא אמרה ליה לא תמטייה למלכא דשקלי לה מינך בדמי קלילי זיל אמטייה לגבי גזברי [3]ולא תשיימה את [ג]דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אלא לשיימוה אינהו אמטייה שמוה בתליסרי עליאתא דדינרי אמרי ליה שבע איכא שית ליכא אמר להו שבע הבו לי שית הרי הן מוקדשות לשמים עמדו וכתבו יוסף בן יועזר הכנים אחת ובנו הכנים שש ואיכא דאמרי יוסף בן יועזר הכנים אחת ובנו הוציא שבע מדקא אמרי הכנים מכלל דשפיר עבד אדרבה מדקא אמרי הוציא מכלל דלאו שפיר עבד [ד]אלא מהא ליכא למשמע מינה מאי הוי עלה ת"ש [ה]דאמר ליה שמואל לרב יהודה [ו]שיננא [ז]לא תיהוי בי עבורי אחסנתא ואפילו מברא בישא לברא טבא וכ"ש מברא לברתא **ת"ר** מעשה באדם אחד שלא היו בניו נוהגין כשורה עמד וכתב נכסיו ליונתן בן עוזיאל מה עשה יונתן בן עוזיאל מכר שליש והקדיש שליש והחזיר לבניו שליש בא עליו שמאי במקלו ותרמילו א"ל שמאי אם אתה יכול להוציא את מה שמכרתי ומה שהקדשתי אתה יכול להוציא מה שהחזרתי אם שמים הוא ולא יאוש אותה גזול: **שבע איכא.** מן הי"ג יש שבע להקדש אבל השש אינן: **הרי הן מוקדשות.** כלומר מה ששוה אחד יותר אני מקדיש ממנה לגבוה: **עמדו וכתבו.** נראה בעיני שהיו כותבין חשבונות של הקדש כמה מכניסין וכמה מוציאין ומיהו מלשון שכתבו דייקינן ואיכא למימר נמי דלמילף מינה כתבו כן: **הכנים אחת.** חדא עיליתא דדינרי ובנו שהיה סבור שלא יהוג כשורה הקדיש שש עליות שזכות אביו שהקדיש אחת בשביל שלא היה בנו נוהג כשורה גרס לבנו שהוכשר להקדיש שש. ומהכא דייקינן לקמן מכלל דשפיר עבד יוסף בן יועזר אלמא לא פליגי רבנן עליה דהא עמדו וכתבו קתני דהיינו כל חכמי הדור: **איכא דאמרי.** לגמלי ובנו הוציא שבע שלא היה לו לקבל כל (כך) ממון ההקדש להתרוקן מכל וכל והיה לו להניח בהקדש שתים או אחת אך הוא גלה דעתו שאם היו כל השש עשרה עליות בהקדש היה נוטל את כולן: וקדייק **מדקאני.** בריש"א ובנו הכנים שש שמשמע את הבן מכלל דהאב שפיר עבד כרבן שמעון וכדפרישית. ולאיכא דאמרי לא מסיק השתא אדעתיה ואורחיה דגמרא לאתויי ראיה בכל דוכתא מריש"א ומהדר ליה מסיפא: **אדרבה.** לאיכא דאמרי איכא למידק דרבנן פליגי עליה מדכתבו [ב] כן ובנו הוציא הכי קאמר לפי שיוסף בן יועזר הכנים אחד שלא כדין שלא היה לו להקדיש כל נכסיו כרבנן דפליגי על ר"ש לפיכך נתגלגלה חובה והוציא בנו שבע שריקן כל אוצרות הקדש: **אלא מהא ליכא למשמע מינה.** דהא תנאי היא דפליגי בהכי תנא דריש"א ס"ל דלא פליגי ותנא דת"ד ס"ל דפליגי הלכך אין אמתן נסמוך: **ת"ש דא"ל שמואל כו'.** אלמא פליגי רבנן עליה מדקאמר שמואל הכי דאי לא תימא הכי שמואל דאמר כמאן. והכי אלכתא כרבנן דקס שמואל כוותייהו. ואע"ג [ג] דא"ר יוחנן [ד] הלכה כרשב"ג בכ"מ במשנתנו חוץ מערב ולידן ולאיה אחרונה [ה] שמואל לית ליה הא כללא וגם רבא דקאמר במסכת ע"ז בפרק חמישי (דף סט:) הלכה כרשב"ג לית ליה נמי הא כללא. אלכך כל כללות שבגמרא כגון הלכה כסתם משנה [שבת מו.] הלכה כר"ע [מחבירו] [ו] כר' יוסי מחבירו [ז] כרשב"ג במשנתנו [ח] ר"א ור' יהושע הלכה כר' יהושע ר' יהודה ור"ש הלכה כר' יהודה וכן ר"מ ור' יהודה הלכה כר"ש [ט] כולהו קי"ל הכי בר מהיכא דמפרש גמרא דלית הלכתא הכי: **בי עבורי אחסנתא.** מקום שמעביר אחד נחלה מן הראוי לה ואפילו להרבות לאחד ולמעט לאחד: ה"ג **וכ"ש מברא לברתא:** מכר שלים. לגרסו: **והקדיש שלים.** ואיכא למימר דלהכי מכר והקדיש מעיקרא כדי להודיע שמה שמחזיר לבניו משלו הוא מחזיר כדאחדר ליה לשמאי כדלקמן: **במקלו ובתרמילו.** כלומר להמוכה עמו על שעבר דברי המת שנתכוין לתת לו ע"מ שלא יהנו בניו מנכסיו דכמאן דא"ל הריני נותן לך נכסי ע"מ שתמכרם לגרכך דתהני בדמיהן ולא ע"מ שתתנם לבני דאיכא אומדן דעתא דלהכי יהיב ליה ואע"פ שלא פירש. והכי קאמר ליה שמאי ליונתן חזרה שהחזרת לבניו אינה כלום דא"ל הוא מתנה והוי כמי שהפקיד לך נכסיו ע"מ שלא יהנו בהן בניו וחזור וקח אותן דקי"ל [גיטין טו.] מצוה לקיים דברי המת ושמאי היה טוענה במעשה דבית חורון דלקמן דקאמר לא נתתי לך את שלי על מנת שתקדישם לשמים ואמרו חכמים דלא הוא מתנה הוא

ועבר

עין משפט נר מצוה

קכ א מיי' פ"ו מהלכות נחלות הל' יא סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רפב:

קכא ב מיי' פ"ט מהל' מכירה הלכה ל טוש"ע י"ד סי' רנח סעיף יג:

קכב ג מיי' פ"ו מהל' נחלות הלכה יא סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רפב:

רבינו גרשום

שני נמי שקיל. כלומר דיחלוקו בין ראשון לשני: אמר ליה רבא דייני דחצצתא. שאין יודעין עיקר הדין אלא עושין פשרה ומחצצין ביניהן לזה חצי ולזה חצי דייני הכי. ולאו היינו דשלח רבא בר עולא אם ראשון ראוי ליורשו אין לשני במקום ראשון כלום: איכסיף. רב עיליש: קרא עליה. רבא: אני ה' בעתה אחישנה. כלומר אל תתבייש הואיל שלא בעשית עדיין מעשה כי בעתה של מעשה התשתי והקדמתי והזכרתיך: **פים'** והניח את בניו. שלא הוריש כלום אלא נתנן לאחרים במתנה: מי פליגי רבנן עליה דרשב"ג. דאפילו אין נוהגין כשורה פליגי דאין רוח חכמים נוחה הימנו: בת גדיל כלילי. בתו של אותו שהיה מתקן כתרי דינאי ראשתו היתה חכמה הרבה. אמרה ליה זיל אמטייה לגזבר של בית המקדש דאיהו שמייה לך כמה הוא שוה ולא חשמייה את דאת שמייה בציר משומתתה ולא מצית למיהדר בך דאמרינן לגבוה קונה באמירה כמסירה להדיוט: אמרו ליה הגזברים שב. עיליתא דדנרי איכא השתא בלשכה ושית ליכא השתא דעדיין לא נגבו א"ל הואיל וליכא ליהוי מוקדשין. עמדו הגזברים וכתבו יוסף בן יועזר שהכניס אחת. שהקדיש עיליתא דדנרי אחת כדאמרן ובנו הכניס שית שהקדישן: ובנו הוציא שבע. מן הלשכה אותם שנתנו לו: מראמר יוסף בן יועזר הכנים אחת מכלל דשפיר עבד. דהכניסן משום דבנו לא היה נוהג כשורה ובשביל אותו זכות שהכניס יצא ממנו בן שהכניס שש אלמא דלא פליגי רבנן אר' שמעון בן גמליאל: אדרבה מדקאמר. באידך לישנא בנו הוציא שש מכלל דלאו שפיר עבד אע"ג דלא היה נוהג כשורה שהקדישן דמשום עון שנטל מבני ירושתו והקדיש אירע לו שיצא ממנו בן שהוציא שבע אלמא דלאו שפיר עבד דהקדיש אביו: וכא עליו שמאי. הזקן במקלו ובתרמילו לקנתרו להתריס כנגדו על שהחזיר את השליש לבניו משום דאביו לא נתכוין אלא להבריח נכסים מבניו והשתא חזרה לבנים ועברת על דעת הנותן ונמצאת דמתנה שנתן לו אינה מתנה: אמר ליה. יונתן שמאי אם אתה יכול להוציא מה שמכרתי ומה שהקדשתי ולא משלי מכרתי והקדשתי הכי נמי אתה יכול להוציא מה שהחזרתי דלא ממון שלי החזרתי להם אלא ממון של אביהם וא"כ הוא עברתי דאי על דברי הנותן

מסורת הש"ס

ה) [כלומר עדיין לא הגעת לתולאה בעתה תמצאנה. ערוך ערך חצצתא], ב) גי' הערוך גדיל, ג) קדושין כח: תמורה כט: ב"מ ו. [ע"ז סב. נדרים כט:] [תוס' קדושין פ"ז תוספתא ב"ק ת"ל תוספתא דערכין פ"ד], ד) [ברכות כה. וש"נ], ה) תוספות נג., ו) [ברכות לו. וש"נ עמ"ש מגיהה טו:], ז) נע"י: לך, ח) נע"י: כהן גדול, ט) [תוספות עז:], י) [עירובין מו:], כ) [שם], ל) [תוספות עז:], מ) [עירובין שם], נ) [וע"י רש"י ותוס' שבת קיט. ד"ה בתליסרי], ס) [וע"ע תוס' קדושין שם כט. ד"ה משכי ותוס' ב"מ מז. ד"ה ילפא],

תורה אור השלם

ו הִקָּטֵן יִהְיֶה לְאֶלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְיָ בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּהּ:

ישעיהו ס כב

גליון הש"ס

רשב"ם ד"ה ת"ש. שמואל לית ליה הא כללא. עי' מאר שבע ריש הוריות ד"ה אמר שמואל:

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה קא"ל וכו' לא נתת מקלה על ידך בדין שהרי: (ב) ד"ה אחדיה וכו' מדקתני וכו' כל"ל ותיבת כן נמחק: (ג) ד"ה מ"ש וכו' דל"ל יומן. נ"ב לקמן בדף קע"ד: (ד) תוס' ד"ה כא וכו' בחייו וכמותו. נ"ב דלא"כ יהיו זוכים לאחר מותו משום ירושה:

(ה) [כלומר עדיין לא הגעת לתולאה בעתה תמצאנה. ערוך ערך חצצתא], ב) גי' הערוך גדיל, ג) קדושין כח: תמורה כט: ב"מ ו. [ע"ז סב. נדרים כט:] [תוס' קדושין פ"ז תוספתא ב"ק ת"ל תוספתא דערכין פ"ד], ד) [ברכות כה. וש"נ], ה) תוספות נג., ו) [ברכות לו. וש"נ עמ"ש מגיהה טו:], ז) נע"י: לך, ח) נע"י: כהן גדול, ט) [תוספות עז:], י) [עירובין מו:], כ) [שם], ל) [תוספות עז:], מ) [עירובין שם], נ) [וע"י רש"י ותוס' שבת קיט. ד"ה בתליסרי], ס) [וע"ע תוס' קדושין שם כט. ד"ה משכי ותוס' ב"מ מז. ד"ה ילפא],

מסורת הש"ס

ועבר על דעת הנותן וגם ההקדש לא חל וה"ג כיון שעברת על דברי המת המתנה אינה מתנה והמחזיר אינה חוזרת כי המת דמתנה בטילה וגם ההקדש לא נתפס. ומיהו לא דמו להתם פרש"י בהדיא ואינן לפניך אלא ע"מ שיבא אביו ויאכל בו אבל הכא סתמא קיימא ליה ליונתן ולא פירש ע"מ שתהנה בהן אתה ולא בני הלוך לגמרי יהב ליה לעשות בה כרצונו והיינו דקאמר ליה כשם שאי אתה יכול להחזיר מה שמכרתי להתם מיהא מודית לי דהא ע"מ ליהנות אני בהן נתנם לי אי אתה יכול להחזיר מה שהחזרתי דבע"כ אין מתנה לאחרים דאם איני בעצמי איני יכול ליהנות בהן כדאמר גבי מעשה דבית חורון דאינתנה לו ליהנות ע"מ שלא יקדיש לא הוי מתנה כלל ה"נ אם איתא דלדעת כן עשה שלא יהא לי רשות ליתן לבניו או לכל מי שאראה א"כ גם אני לא אוכל למכור לאחרים או להקדיש אלא מאי אית לך למימר אמאי הוא מכירתי מכירה והקדשי הקדש משום דלא פירש מידי וה"נ גבי מזרה הא לא פירש מידי אבל גבי מעשה דבית חורון כיון דפירש פירש ואמאי לא הוה דייק מעיקרא אמכירה ואהקדש דמכר יהונתן והקדיש: **הניח עלי.** כמו הניח דברים כלפי מעלה (תענית דף כה.). כלומר השיבני דרך בזיון ונלאתי ומלאת בדיבותיה הוא: **וחוא סבור.** שאמר כדפרישית לעיל כן נראה בעיני. וי"מ דאיונתן קאי שמכר והקדיש אמלה ולא לה להחזיר לבניו ולא נהירא. ואיכא ספרים דכתב בהו ה"מעיקרא סבר: **והיה משיא אם בנו.** והיה חפץ לזמן את אביו לסעודתו: **ואינן לפניך.** ונמסקת בדרים [שם.] מתרגינן אפי' היכא דקא אמר ליה הרי הן לפניך ויבא אבא ויאכל עמנו נמי מיירי ואפ"ה לא הוא מתנה דמ"מ מוכיח דבשביל שיאכל אביו הוא עושה ולא נתכוין לתת לו מתנה גמורה וקאמרינן התם דבלבא דסיפא קאתי לאתויי דקתני כל מתנה שאינה כו': **ויהא עון תלוי בו.** שעל ידי שאני מקבל מתנה שלך והיא אינה מתנה נמצאתם חוטאין ונהנה זה משל זה וקעבריתו אלא יחל [במדבר ל]: הכי גרסינן **אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה מוקדשת אינה מתנה.** כלומר כל מתנה שאין דין זה נוהג בה שתהא מוקדשת אם הקדישה אינה מתנה הואיל וגילה דעתו שע"מ כן נתנה לו שלא יקדישנה. ולעיל נמי גבי ההוא שכתב נכסיו ליהונתן כיון שלא היה בנו נוהג כשורה ע"מ שלא יחזיר לבניו נתן לו ויונתן סבר כיון דסתמא יהב הוא מתנה לעשות בה ככל אשר יחפוץ: **ראוים שתשרה.** אלא שעון הדור גורם ואין הדור ראוי לכך: **שתעמוד להם תחת ליהושע.** ולמשה נמי עמדה תחת דנפקא לן במסכת ע"ז (דף כה.) אחל [דברים ג] אחל [יהושע ג] אלא משום דאין משובין כל כך כמשה תלמן ביהושע: **גמרא.** סברת המשניות כעין שאמו מפרשין עליהן לא שנו כו' מסורי מחקרא כו': **הלכות.** הלכה למשה מסיני: **הגדות.** מדרשי הגדות. כגון חסרות ויתרות ומסורות: דקדוקי סופרים. כל חשבון שמנו חכמים כגון חמש עשרה נשים פוטרות כו' וחשבון השניות וכגון חמשה דברים נאמרו בנבלת עוף טהור: שיחת שדים. שהיה יודע ללחשון ולהשביענן בשם: ושיחת דקלים. שהיה יודע לחתוש דבר שתתמלא השדה דקלים ושיתעקרו: ושיחת מלאכי השרת. שהיה יודע להשביענן בשם: הויות דאביי ורבא. היו יכולין לתרצן: **פ"ם** האומר זה בני. נאמן לפטור את אשתו מן היבום כדפסר' בגמ': זה אחי אינו נאמן. שאם היו ר' אחין ורבא אחד ממדינת הים ואמר אחים אנחנו ואמר אחד מן האחים אני מכיר שאחינו הוא ויטול עמנו בנחלה אינו נאמן הואיל ושאר אחים אינם מכירים אותו לא יטעם להם בנחלה שלא יהיו מצטמצין לו מנחלתן. אבל אותו שמכירו ומודה שאחיו הוא יטול עמו בחלקו חצי: ואם מת. בלא יורש אותו אח שבא: יחזרו הנכסים למקומן. לזה האח בלבד שנתן לו חלקו: נפלו לו נכסים ממקום אחר. לאותו אח שבא ומת: יירשו אחיו עמו עם זה שהודה בו שהוא אחיהן הואיל והוא מודה שאחיהן היה: למאי הלכתא. קא חני האומר זה בני נאמן:

הגהות הב"ח

(א) גמ' כן עתיא (מעיקרא מאי סבר) תא"מ וי"ב ס"א וכן פי' רש"י והוא סבר: (ב) תוס' ד"ה כל וכו' וקאמר כיני מתניתין:

מוסף רש"י

ויהא עון תלוי בראשו. שיהא אביו המתרב הנאה אוכל על ידי (נדרים מח.). כל מתנה שאינה שאם הקדישה מוקדשת. שאינה כל כך נכשות המקבל, שאם הקדישה אינה מוקדשת, אינה מתנה (שם). ומשנה. כגון משנה וברייתא של שאה בדרים (סוכה כח.). גמרא. זו היא גברא שהיו התנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הקדומים לפרשם ולתן בהם טעם, כמו שעשו האמוראים אחר התנאים, שפיישו דברי התנאים שלפניהן וקבנו בהן גמרא, ואותו דיוק שבימי התנאים נקרא הש"ס (שם). הלכות. הלכה למשה מסיני, כגון גוד ולבוד הויסן ועקומה חלצין מחלצין עבר נעשעות ערבה ונסוך המים (שם). דקדוקי תורה. דיבורי אותיות שבאין לדרוש בהן ריבויים ומעוטים, כגון האומר להוציא הנשים, שדקדקה התורה בלשונה לכתוב לות יתיבה ללמד (שם). ודקדוקי סופרים. שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הבריות ולהחמיר ולעשות סיג ותנאים לאורה ונזרה גזרות להרחיק את האדם מן העבירה, ולכוותה בבכורות (ל:) גר הבא לקבל תורה עליו מוך מדבר אחד אין מקבלין אותו, ר' יוסי אומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים (שם). וקלין וחמורין. דברים הנלמדין בק"ו, שמתנו לדון מעצמן לכל אדם ולא פירשו כלום בסיני (שם). וגזירות שוות. דברים הנלמדין בג"ש (שם). ותקופות. חשבון הילוך חמה ולבנה (שם). וגמטריאות. דברים הנלמדין בלשון גימטריא, כגון שבך לבניו נתן לו ויונתן סבר כיון דסתמא יהב הוא מתנה לעשות בה ככל אשר יחפוץ: **הדור ראוי לכך:** **שתעמוד להם תחת ליהושע.** ולמשה נמי עמדה תחת דנפקא לן במסכת ע"ז (דף כה.) אחל [דברים ג] אחל [יהושע ג] אלא משום דאין משובין כל כך כמשה תלמן ביהושע: **גמרא.** סברת המשניות כעין שאמו מפרשין עליהן לא שנו כו' מסורי מחקרא כו': **הלכות.** הלכה למשה מסיני: **הגדות.** מדרשי הגדות ביהושע: **דקדוקי סופרים.** כגון תנחומא וב"ר ויקרא רבה: **דקדוקי תורה.** וי"ו דזה לכם הטמא (ויקרא יא) דמרגינן מינה: **דקדוקי סופרים.** כגון גזירות שגזרו חכמים אלא יבא לידי איסור תורה: **וקלים וחמורים.** שאדם דן מעצמו: **גזירות שוות.** כגון יליף קיחה קיחה משדה עפרון (קדושין דף ב.): **תקופות.** מולד הלבנה: **וגימטריאות.** כגון אנכי [שמות כ] אנא נפשי כתבית יהבית ירט [במדבר כב] ירשה ראתה נטתה (שבת דף קה.): **ומשלות כובסין.** לורך יש בה ללמוד דברי תורה כדכתיב (קהלת יב) תקן משלים הרבה וכתיב להבין משל ומליצה (משלי א): **שיחת שדים.** להשביעם ונפקא מינה לעשות קמיע לרפואה: **ושיחת דקלים.** שבני אדם רגילים לדבר על הדקלים כדכתיב בשלמה וידבר על העצים (מלכים א ד): **ושיחת מלאכי השרת.** שביחזקאל [א]: **הויות דאביי ורבא.** שהקשו משניות ובריתות טובות ותירלום: **להגחיל אוהבי יש.** עולמות ו) וכל כך למה כי אוצרותיהם מלאים כל טוב דברי תורה וחכמה: **גדול שבכולם על אחת כמה וכמה.** להבין דבר מתוך דבר יותר ויותר: **מתני' האומר זה בני נאמן.** בגמרא מפרש למאי הלכתא: **זה אחי אינו נאמן.** לחולשו עם אחיו שהרי אינן מכירין אותו כדמפרש בגמרא [קלה.]: **ויטול עמו בחלקו.** כגון אם שנים הן לבד הספק ויש להן לחלוק ג' שדות זה נוטל שדה ומחצה וזה נוטל שדה ומחצה ונותן זה המעיד על אחיו הספק שהוא אחיו החלי שדה דהכי קאמר ליה ודאי אחי אתה ויש לך ליטול שדה אחת מן השלש ואני שדה אי מחלקן אתן לך ואני האחר ביד אחי הוא הבא לך ראיה וטול: **מת.** הספק: **יחזרו הנכסים.** שנתן לו מחלקו: **למקומן.** כלומר למי שנתנם לו אבל שאר אחין אין יורשים עמו דאמר להו אבי הרי החזקתם בנחלה הראויה לו לספק מאביהו אותה טלו לכם שהרי לא מחל לכם חלקו ואמרי עד השתא בתורת גזל ישנה בידכם ועתה תירשו אותו חלק מן הדין וגם אני אירש חלקי שנתתי לו כמו כן דנמלינו כולנו שוין בנחלתו: **נפלה לו ירושה.** לספק בחייו ממקום אחר או קנה נכסים ונכשיו מת יירשו אחיו של מעיד עמו דהא קא מודי להו שאחיהם הוא: **גמ' ליורשו**

אם לאו אי אתה יכול להוציא מה שהחזרתי אמר הטיח עלי בן עוזיאל הטיח עלי בן עוזיאל (ו) מעיקרא מאי סבר משום מעשה דבית חורון דתנן ז)מעשה בבית חורון באחד שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה משיא בנו ואמר לחבירו הרי חצר וסעודה נתונין לך במתנה ואינן לפניך [אלא כדי] ח) שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה אמר לו אם שלי הן הרי הן מוקדשין לשמים אמר לו לא נתתי לך את שלי שתקדישם לשמים אמר לו לא נתת לי את שלך אלא שתהא אתה ואביך אוכלין ושותין ומרצין זה לזה ויהא עון תלוי בראשו אמרו חכמים אכל מתנה שאינה שאם הקדישה מוקדשת אינה מתנה: ט)תנו רבנן שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהן ראוים שתשרה עליהן שכינה י)כמשה רבינו שלשים מהן ראוים שתעמוד להן חמה כיהושע בן נון עשרים בינוניים גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים וקלין וחמורין וגזרות שוות ותקופות וגמטריאות ומשלות כובסים ומשלות שיחת שדים ושיחת דקלים ושיחת מלאכי השרת ודבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן הויות דאביי ורבא לקיים מה שנאמר יא להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא וכי מאחר דקטן שבכולם כן גדול שבכולם על אחת כמה וכמה אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו נשרף: **מתני'** יבהאומר זה בני נאמן זה אחי אינו נאמן יגויטול עמו בחלקו מת יחזרו נכסים למקומן נפלו לו נכסים ממקום אחר יירשו אחיו עמו: **גמ'** זה בני נאמן למאי הלכתא אמר רב יהודה אמר שמואל ליורשו יולפטור את אשתו מן היבום ליורשו

בל מתנה שאינה שאם הקדישה מוקדשת בו'. ואם תאמר דאמר לקמן בפירקין (דף קלז:) הא לך אתרוג במתנה ע"מ שתחזירהו לי החזירו יצא אע"פ שלא היה יכול להקדישו דכיון דאמר לי מידי דחזי לי קאמר כדקאמר לקמן ויש לומר דהתם יכול להקדישו כל זמן שהוא בידו שלא יהנו אחרים ממנו אבל הכא לא היה יכול להקדישו כלל ולר"י נראה דלא תליא מתנה בהקדש דאפילו אינו יכול להקדיש הוא מתנה והכי פי' כל מתנה שאינה כו' כלומר שגרועה מאת שלא נתנה אלא ע"מ שיאכל אביו ולאו דוקא נקט שאם הקדישה אינה מקודשת שהרי לא היה יכול לעשות ממנה כלום ולא נתנה כלל אלא ע"מ שיאכל אביו כדאמרי' בנדרים (דף מח.) לחד ליישנא דסעודתו מוכחת עליו ולא נקט שאם הקדישה אלא משום דמעשה הכי הוה אי לההוא ליישנא דמפרש [התם] יב) משום דיתור אסור במודר הנאה ובעלמא אע"פ שאינו יכול להקדישה הוא מתנה וכן משמע בירושלמי דקאמר אההיא דכל מתנה שאינה שאם הקדישה כו' ר' ירמיה בעי מעתה אין אדם נותן מתנה לאחיו על מנת שלא יקדישנה כו' וקאמר (ג) במתני' כל מתנה שהיא כמעשה בית חורון שהיתה בה ערמה אינה מתנה:

ליורשו

בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים וקלין וחמורין וגזרות שוות ותקופות וגמטריאות ומשלות כובסים ומשלות שיחת שדים ושיחת דקלים ושיחת מלאכי השרת ודבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן הויות דאביי ורבא לקיים מה שנאמר יהנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא וכי מאחר דקטן שבכולם כן גדול שבכולם על אחת כמה וכמה אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו נשרף: **מתני'** יבהאומר זה בני נאמן זה אחי אינו נאמן יגויטול עמו בחלקו מת יחזרו נכסים למקומן נפלו לו נכסים ממקום אחר יירשו אחיו עמו: **גמ'** זה בני נאמן למאי הלכתא אמר רב יהודה אמר שמואל ליורשו יולפטור את אשתו מן היבום ליורשו

עין משפט נר מצוה

קבא א מי' פ"ז מהלכות נדרים הל' מז קמג לאחרן רמב טוש"ע יו"ד סי' רכא סעיף ט:

קבד ב מי' פ"ד מהל' מתנות הל' ח קמג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רעט סעיף ח:

קבה ג מי' סס סס הל' ח וסמג סס טוש"ע חו"מ סי' רפ סעיף ב:

קבו ד מי' פ"ג מהלכות יבום הל' ח קמג עשין לא טוש"ע אה"ע סי' קנו סעיף ו:

תורה אור השלם

1 לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא:
משלי ח כא

רבינו גרשום

ואם אין אתה יכול להוציא מה שמכרתי והקדשתי משום דממון שלי הוא דלהכי מכרתי והקדשתי תחלה כדי שתהא מוחזקת המתנה בידי כך איני יכול להחזיר מה שנתתי להם דמאחר שהייתי מוחזק מה שנתתי להם משלי נתתי ולא משל אביהן ולא עברתי על דעת הנותן דכי היכי דהקדשתי ומכרתי משלי ה"נ החזרתי משלי: הטיח עלי. כלומר נצחני יונתן בן עוזיאל: מעיקרא מאי סבר. הכי בעי מאי שנא מכר והקדיש קודם שהחזיר. משום דחשש למעשה בית חורון: ויהא עון ביטול הנדר דכתיב לא יחל דברו: אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה מוקדשת אינה מתנה. וה"ג הכי סבירא ליה ליונתן בן עוזיאל אי הממון שלי שאני יכול למוכרן ולהקדישן כך מה שאני מחזיר משלי אני מחזיר להכי מכר והקדיש תחלה כדי שתהא מוחזקת בידי המתנה: גדול שבכולם. שבבינונים: תלמוד. זו הלכה: הלכות. אלו בדייתא כגון ספרי וספרא: הגדות. מדרשים: דקדוקי תורה. כגון חסרות ויתרות ומסורות: דקדוקי סופרים. כל חשבון שמנו חכמים כגון חמש עשרה נשים פוטרות כו' וחשבון השניות וכגון חמשה דברים נאמרו בנבלת עוף טהור: שיחת שדים. שהיה יודע ללחשון ולהשביענן בשם: ושיחת דקלים. שהיה יודע לחתוש דבר שתתמלא השדה דקלים ושיתעקרו: ושיחת מלאכי השרת. שהיה יודע להשביענן בשם: הויות דאביי ורבא. היו יכולין לתרצן: **פ"ם** האומר זה בני. נאמן לפטור את אשתו מן היבום כדפסר' בגמ': זה אחי אינו נאמן. שאם היו ר' אחין ורבא אחד ממדינת הים ואמר אחים אנחנו ואמר אחד מן האחים אני מכיר שאחינו הוא ויטול עמנו בנחלה אינו נאמן הואיל ושאר אחים אינם מכירים אותו לא יטעם להם בנחלה שלא יהיו מצטמצין לו מנחלתן. אבל אותו שמכירו ומודה שאחיו הוא יטול עמו בחלקו חצי: ואם מת. בלא יורש אותו אח שבא: יחזרו הנכסים למקומן. לזה האח בלבד שנתן לו חלקו: נפלו לו

ליורשו פשיטא. דאנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס לא (ג) יהא נאמן אע"ג דלענין בכורה נאמן היינו משום שרוצה ליורשו שהרי בידוע שהוא בנו אבל הכא דלא ידעינן אם הוא רוצה ליורשו או לא מיגו נאמן: **הואיל** ובידו לגרשה. ליורשו פשיטא לפטור את אשתו מן היבום אצטריכא ליה הא נמי תנינא [6]מי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים נאמן [7]יש לי אחים אינו נאמן נאמן התם דלא מוחזק לן באח הכא [8]אף על גב דמוחזק ליה באח אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל מפני מה אמרו זה בני נאמן הואיל ובעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן [9]א"ר יוסף מריה דאברהם תלי תניא בדלא תניא אלא אי אתמר הכי איתמר (6) א"ר יהודה אמר שמואל מפני מה אמרו זה בני נאמן הואיל ובידו לגרשה אמר רב יוסף השתא דאמרת אמרינן הואיל בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן הואיל ובידו לגרשה [10]כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן בעל שאמר גרשתי את אשתי [11]אינו נאמן [12]מנפח רב ששת בידיה אזל ליה הואיל דרב יוסף איני והא [13]א"ר חייא בר אבין אמר רבי יוחנן בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן לא קשיא כאן למפרע כאן להבא איבעיא להו אמר למפרע מהו להימוניה להבא מי פלגינן דבורא או לא פלגינן דבורא רב מארי ורב זביד חד אמר פלגינן וחד אמר לא פלגינן מאי שנא מדרבא [14]דאמר רבא [15]איש פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו ולא להורגה בתרי גופי פלגינן בחד גופא לא פלגינן ההוא

למפרע אין נאמן. תימה דמאי קמ"ל פשיטא דאין נאמן לומר למפרע גרשתי אשתי אשם היה נאמן מה הועילו חכמים בתקנה שתקנו זמן בגיטין שלא יחפה על בת אחותו אם מזנה תחתיו (גיטין דף יז.) דלעולם יחפה שיאמר גרשתיה קודם הזנות ויהיה נאמן בשלמא למ"ד בסמוך ללא פלגינן דבורא אתי שפיר דאצטריך לאשמועינן דאפי' מכאן ולהבא אין נאמן כשאומר גרשתי מקודם אבל למ"ד פלגינן דבורא ונאמן מכאן ולהבא אלא למפרע דוקא אין נאמן קשה דמלתא דפשיטא היא:

פלוני בא על אשתי. מילתיה דרבא היא בפ"ק דסנהדרין (דף י. ושם) וקאמר התם מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו אמרינן אבל אצל אשתו לא אמר קמ"ל וקשה לה"ר חיים דפשיטא הוא דאדם קרוב אצל אשתו כדתנן בזה בורר (שם דף כז:) ושם לומר דאף על גב דפסול לעדות הוא להעיד על אשתו כשאומר פלוני בא על אשתי הוה אמינא מתוך שנאמן על פלוני נאמן נמי עליה: מזיא

דקתני יש לי בנים נאמן יש לי אחים אינו נאמן בדלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני בכדפרישית הלכך אמר יש לי בנים אחזקה קמייתא הוא דמוקי לה הלכך נאמן וג"מ דאפי' אי אתי אח נאחר מכאן ואמר אחוהי דמיתנא הוינא (ג) לא כל כמיניה דאחיי דבוריה ו)[נאחזקה] לאחזקה אמר יש לי אחין ואין לי בנים נאמן כל כמיניה דמפיק לה מחזקה: **הכא.** אתי לאשמועינן דאע"ג דמוחזק לן בבוריה לאתי ליה אמי חזקה בעלמא [8]בלא עדים אפ"ה אי אמר זה בני נאמן לפטרה מיבום וכדמפרש טעמא לקמן מגו דאי בעי פטר לה בגט והלכך מה לו לשקר דסל"ל לא אתי מה לי לשקר ומרע ליה לחזקה קמ"ל נאמן. והאי דקתני זה בני נאמן ה"ה דאי אמר יש לי בנים נאמן להתירה אלא משום סיפא דאצטריך ליה לאתויי זה אחי אינו נאמן לאשמועינן דלמא לו מחלקו הוא נאמן ולא ליבם עם שאר אחין תנא נמי ריסא בבני אלא לענין ליבם עם אחיו נאמן לא בהיתר ולא באיסור אל שוק מיירי דהא ודאי אפי' שתק אסורה כיון דמחזק לן באחי ולא אינו נאמן לאסרה אם היא בחזקת מותרת כגון דלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני: **הואיל ובעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן.** והלכך מגו דאי בעי אמר גרשתי ותפטר מהיבום כי אמר נמי יש לי בנים נאמן. וטעמא דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן היינו משום דאי בעי מגרש לה בגיטא: **א"ר יוסף מריה דאברהם כו'.** רב יוסף תלה ושכח תלמודו כדאמרי' במסכת נדרים (דף מא.) ושמועות שמע מרב יהודה רבו קודם חליו ועכשיו מתקשה בהן היה נותן אל לבו ותמה אם שמע כן והיה מתרגן מדעתו וה"ק רבינ"ע אפשר שבמעבי מרב יהודה שיעור גדול כזה דאלי תניא המשנה דקתני זה בני נאמן תולה טעמא בדלא תניא בדבר שאינו במשנה ובגרייתא הך דבעל שאמר גרשתי את אשתי דמיירא בעלמא היא וגם היא גריכה טעם אחר ותולה את העיקר בטפל לו: **אלא אי.** אמר לי רב יהודה הכי אמרה: **אמר שמואל הואיל וכידו לגרשה.** דמגו דאי בעי מגרש לה ופטר לה בגיטא מיבום כי אמר נמי זה בני נאמן. ה"ג אלא אי אתמר הכי אתמר אמר שמואל הואיל וכו': **בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן.** לפטרה מיבום: **אינו נאמן.** דאם איתא דגרשה קלא איתי לה למלתא הלכך לא אמרי' מה לי לשקר דכמה לי לשקר במקום עדים דמי ומיהו כי אמר זה בני נאמן דהתם ודאי איכא למימר הואיל וכידו לגרשה: **מנפח בידיה.** דרך שחוק כאדם שמנפח קש מתחת ידיו ומשליכו לאחוד כלומר כזה הרוח שהלך כך אבד טעמו של רב יוסף: **הואיל דרב יוסף.** דאמר בעל שאמר גרשתיה. ומיהו הואיל דשמואל איתיה דהא ודאי מלי מגרש לה: **למפרע.** אם עמד לפניו באחד באייר ואמר גרשתי את אשתי מאחד בניסן אינו נאמן להחזיקה כמו מגורשת למפרע שאם יבואו עדים אחרי כן שיאמרו אנו ראינו שזינתה בט"ו בניסן תדון בחנק כדין אשת איש דאין הבעל נאמן לעשותה מגורשת למפרע שהרי אין כאן מגו שהרי אינו יכול עכשיו באחד באייר לעשות לה גט שתהא מגורשת בו למפרע מקודם זנות: **כאן להבא.** אם אמר גרשתי את אשתי סתם א"נ עכשיו גרשתי דאינו מעיד עליה למפרע ולא נקפא מינה אלא לפטרה מכאן ולהבא אין לזנות בין ליפטר מיבום וגם להנשא לכל מי שתרצה בחיי בעלה דמה לו לשקר הא אי בעי מגרש לה נפקינו ואכתי לא אזל לה הואיל דרב יוסף לגמרי דלהבא מיהא אמרינן הואיל: **איבעיא להו אמר למפרע מהו להימוניה להבא.** כלומר הא פשיטא לן דהיכא דאמר למפרע לא מהימן לגבי זנות דמפרע דהא ליכא מגו ואם אמר עכשיו גרשתי דלא נקפא מינה אלא להבא ודאי מהימנינן ליה דהא אי בעי מצי מגרש לה ומה לו לשקר אבל הא קמבעיא לן היכא דקאמר למפרע כלומר זה לי יום שגרשתי את אשתי מהו להימוניה לפטרה מזנות דלהבא דגבי להבא איכא למימר מגו דמה לו לשקר לפטרה להבא בטענת גרושין דלמפרע הא אי בעי מצי מגרש לה אשתו: **מי פלגינן דבורא.** דנמאי דאמר גרשתי מהימנינן ליה ותפטר אשתו מכאן ולהבא ונמאי דאמר זה לי יום דהיינו למפרע לא מהימנינן ליה דליכא מגו: **או לא פלגינן דבורא.** אלא כיון דלא מהימנינן ליה בגירושי מפרע משום דאין בידו לעשות וליכא מגו נמצא שלא גירש אשתו למפרע והשתא נמי לא גירש דאיהו לא טעין אלא גירושי מפרע אין טענינן ליה בתמיה. והלכך כל היכא דאמר בעל גרשתי אתמול לא מהימנינן ליה כלל דמגו דלא מהימן לגבי מפרע לא מהימן להבא דלא פלגינן דבורא ולא משכחת לה דמהימן אלא היכא דאמר סתמא גרשתי את אשתי א"נ עכשיו גרשתי את אשתי דמהימנינן אחוליה דבוריה דכיון דלא נפקא לן אמעשה דלשעבר כלל אלא אהנהו להבא מה לו לשקר הרי יכול לגרשה. כן נראה בעיני: **דאמר רבא.** בעל שאמר בפני ב"ד: **פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו.** לבועל ולא להורגה דאלו אשתו פסול הוא לעדות אלמא פלגינן האי עדות דלבועל מהימן לגאמר לא מהימן: **בתרי גופי.** בועל ואשה פלגינן דלגבי בועל אנו מאמינין כל העדות: **בחד גופא.** למפרע ולהבא בלאשה אחת: ההוא

עין משפט נר מצוה

קכז א ב מיי' פ"ג מהל' יבום הלכה ב ועי' במ"מ ובלח"מ סמג עשין נא טוש"ע אה"ע סי' קנז סעיף ו:

קכח ג מיי' פי"ב מהל' גירושין הלכה ה סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קנז סעיף ג:

קכט ד מיי' פי"ב מהל' עדות הל' ב ועי' בהגהות וגכ"מ סמג לאוין ריד טוש"ע חו"מ סי' לד סעיף כו:

רבינו גרשום

יש לי בנים. במדינת הים: נאמן ומותרת אשתו להנשא: יש לי אחים אינו נאמן. לאוסרה לעלמא: התם. משום הכי איכא למימר דנאמן דלא מוחזק לן בבוריה דאית ליה אח: הכא. במתני' אע"ג דאתחזק באחי ואיכא למימר משום הכי אמר זה בני דלא בעי דנפלה איתתיה קמייהו ליבום אפי' הכי נאמן: מריה דאברהם. מתמיה: תלי תניא בדלא תניא. דהא דקא תני במתני' האומר זה בני נאמן ושנויה היא תלי במימרא דהא דקאמר בעל שאמר גרשתי כו'. כלומר דלא תיהוי זקוקה ליבום מימרא בעלמא היא ולא משנה. והיכי תלי מימרא במשנה משום דרב יוסף חולה היה ושכח תלמודו באונס היה מתמיה בעצמו היאך תלה רב יהודה רבו תניא בדלא תניא. אלא ודאי לעולם לא אמר לי כי הא מלתא דלא תלה משנה במימר'. אלא הכי אתמר אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל כו' הואיל ובידו לגרשה. בפנינו דאינה זקוקה ליבום להכי אמר מתני' זה בני נאמן דאמרינן הואיל ובידו לגרשה ולפטרה אם לו לשקר היכא דאמר זה בני וטעם של משנתנו משום הואיל הוא ולאו משום מימרא כשאמר בעל גרשתי דלא ידעי דקושטא קאמר. אי לאו משום דאמרי' הואיל ובידו לגרשה לפנינו: והואיל וטעם משנתנו דבאומר זה בני [נאמן] משום האי טעמא הואיל ובידו לגרשה. בעל נמי שאמר גרשתי דנאמן מטעם דמשנתנו הואיל ובידו לגרשה: מנפח רב ששת. מפיח בידיה: אזל ליה הואיל דרב יוסף. דאמר הואיל ובידו לגרשה אינה עיקר השתא דרב יצחק ב"ר שמואל קתני דאינו נאמן: לא קשיא כאן למפרע כאן להבא. הכי פירושא אם זינתה אשתו ובחר הכי קאמר גרשתיה קודם שזינתה כדי לפוטרה ממיתה אין נאמן דאיכא למימר מחפה הוא עליה. אבל אם קודם שזינתה אמר גרשתי את אשתי נאמן. אבל הא מיבעיא לן זינתה למפרע ואחר כך אמר גרשתי וחזרה וזינתה אחר כך מהו להימוניה להבא. לזנות קמא אינו נאמן דאיכא למימר כדי לחפות עליה קאמר אבל מי מהימנינן ליה דאמרינן דבזנות שני כבר היתה פנויה הואיל ואמר קודם לכן גרשתי. מ) אבל בזנות ראשון דשוב אמר גרשתי אינו נאמן. או לא פלגינן דבורא הואיל ואין נאמן מזנות ראשון דלחפות קאמר כך אינו נאמן לפוטרה משני: הוא. הבעל עצמו: ואחר. עד עמו: מצטרפין להורגו. לאותו נואף דהבעל רחוק הוא לגבי נואף ונאמן להעיד עליו עם עד שני: ואין מצטרפין להורגה. לאשתו דקרוב לאשתו

מ) נראה דל"ל ודוקא על זנות לאסון דשוב אמר וכו'

מסורת הש"ס

מ) קדושין סד., ב) כתובות ב. שבת כב. [עירובין עה.]. ג) [נקמן קלב. ע"ש]. ד) [סנהדרין מג.]. ה) [גיטין סד.]. ו) סנהדרין י.. ז) מ"ל לאוזקה.

גליון הש"ס

רשב"ם ד"ה הכא כו' בלא עדים. תמוה לי הא בנדרשתי דידעינן בודאי דהיתה מוחזקת בא"ל ואפ"ה נאמן במיגו דבידו לגרשה. ונקא יש לחלק דבנדרשתי בכל רגע ורגע בידו לסלק החזקה דא"ל ע"י גירושין אבל יש לי בנים דהוא ענין אחר שאין בידו אף בידיו לסלק החזקה ע"י גירושין מ"מ בתר שתמלוך ע"י יש לי בנים אינו נאמן. ודיוקן דמ"מ אין יכולין מתמני' דבנדרשתי נאמן הא שני ושני ודמתני' רק בלא אחזקה לאוקומה בעדים וע"ש:

הגהות הב"ח

(א) גמ' הכי אתמר אמר שמואל כל"ל ומיבות אמר רב יהודה ומתמ: (ב) רשב"ם ד"ה ומשני אתם וכו' לאו כל כמיניה דאחיי דבוריה לאחזוקה. נ"ב פי' דבוריה דהאין אומר יש לי בנים: (ג) תוס' ד"ה ליורשו וכו' גוסס לא היה נאמן:

מוסף רש"י

יש לי בנים. ואין אשתו זקוקה ליבם (קדושין סד.). יש לי אחים. זקוקה ליבם, והיא היתה עד הנה בחזקת שאינה זקוקה (שם). מריה דאברהם. לשון תמיה הוא (שבת כב.) תמה על דברי רבו ואמר מריה דאברהם מה זה היה לשמואל לומר כן, ועיד שהלה רב יוסף ושכח תלמודו ומוהיה על דברי הרשאיים (כתובות ב.). מנפח רב ששת בידיה. כלומר רוח הוא זה שאמרת (סנהדרין מג.). בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן. דמה לו לשקר הרי בידו לגרשה (גיטין עד.). להורגו ולא להורגה. לפי שקרוב הוא אצלה, ואע"ג דמהימנינן ליה בהאי שהלוחת לגבי חבריה לא מהימנינן ליה לגבי אשתו, והיינו פלגינן דבורא, דהא מד דבועל הוא ולגבי האי מהימן ולא מהימן לגבי האי (סנהדרין י.).

רבינו גרשום (המשך)

אלמא פלגינן דבורא לגבי נואף נאמן ולגבי אשתו אינו נאמן: ומשני נואף ואשתו תרי גופי נינהו. ומשום הכי פלגינן דבורא אבל בחד מלתא כי האי מלתא דלעיל דזינתה וזינתה לא פלגינן ואינו נאמן להבא הואיל ואינו נאמן למפרע

הכוא דהוה קא שכיב. והיו לו אחין ולא בנין דמוחזק ליכס: **אמרו ליה אסתיה למאן.** זקוקה ליבוס לו מותרת לשוק: **חזיא לכהנא.** לאו דוקא אלא שמותרת לכל אדם ואינה זקוקה ליבס ומיהו לכהנא אמירא דהא ע"י (ד) מגו דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן מהימנינן (ה) כדמפרש ואזיל: **למאי ניחוש לה.** לאסרה לשוק: **הא"ר חייא בר אבא כו'.** והאי נמי הכי קאמר גרשתי את אשתי וחזיא לעלמא ומיהו לכהנא אמירא דהא לא פטרינן לה אלא בטענת גרשתי את אשתי וגרושה פסולה לכהן שהרי אינה נפטרת בטענת יש לי בנים דהא מוחזק לן בגויה דאין לו בנים ואיהו לא טעין יש לי בנים דניהמניה ע"י מגו דאי פטר לה בגט הלכך הכי קאמר גרשתי את אשתי ונאמן הוא דאי בעי מגרש לה: **ואנן אשגיוי כו'.** דלמא אמורא אי ניהו דפליגי אליבא דר' יוחנן ואיכא למאן דאמר אינו נאמן אפילו לכהנא דלא אמרינן מגו שהרי רגלים יש לדבר שלא גירשה דאם גירשה קלא הוה ליה למילתא כדאמרינן בהאשה שנתארמלה (ו): **חוש לה.** כאבי ותיאסר לשוק ומשום דאמר לעיל למאי ניחוש קאמר הכא דודאי איכא למיחש. ומהכא שמעינן דבעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן: **הכוא דהוה מוחזק לן.** בגויה דלית ליה אחי חזקה בעלמא אלא עדים ויודעין היו דודאי דאין לו בנים ואי לא דמוחזק לן דלית ליה אחי היה לנו לאסרה לשוק מספק כיון דודאי אין לו בנים: **ועוד האמר בשעת מיתה כו'.** ואע"פ שאין לו בנים כיון דאמר אין לי אחים נאמן להתירה ואע"ג דמוחזק לן באחי נאמן להתירה מגו דאי בעי פטר לה בגיטא ומה לו לשקר כדאמרי' נמי לעיל דאף על גב דמוחזק לן באחי ואמר זה בני נאמן להתירה משום מגו דאתי מגו ומרע ליה לאחזקה: **אמר ליה אביי הא אמרי.** בני העיר הזאת דאיכא עדים ולריכין אנו לחוש לדבריהם ולהמתין עד שנשמע מה בפי עדים: ומשני **השתא מיהת הא ליתנהו.** ואין לנו אלא מה שעינינו רואות: **לאו היינו.** דמקשינן בכתובות בפ' האשה שנתארמלה [כג.] גבי בנתיה דמר שמואל דאשתביין ואסקינהו לארעא דישראל ואמרו נשביתי וטהורה אני ושרינהו רבי חנינא להנשא לכהנים ואמרי' ואיכא עדים במדינת הים שנטמאו ואמר ר' חנינא עדים בלד אסתן רוח לפונית ותאסר בתמיה ומפרש התם דעדי טומאה אתמר: **אם הקילו בשביה.** דהרבה הקילו בה חכמים במסכת כתובות דאפי' אשה ועד אחד נאמנין לומר טהורה וטעמא דבשביל שנתייחדה בין השבאין אין לנו לאסרה שהרי אתה משמרת עצמה מזנות ואוקמה אחזקתה ואיסור קל הוא אם נישאת לכהן: **נקל באשה אים.** בתמיה דאיכא (ו) איסור חנק והרי היא בחזקת איסור עד עתה ואל תתירנה מספק כיון דאתרי אינשי דאיכא עדים במדינת הים שזקוקה ליבס: **דמנוולא נפשה לגבי שבאי** לא גרסינן ופירוש היה בספרים: **חוש לה.** כאבי ולא תנשא בלא חליצה: **דקאמרי אחינו הוא.** ומשום הכי קתני גבי נפלו לו נכסים ממקום אחר דכולן יורשין אותו: **ומו לא.** הלא עם כל אחיו יש לו ליטול: **דקאמרי אין אנו יודעין.** הלכך לא שקיל מיניהו מידי דאמרי ליה אייתי ראיה וכשמת הן יורשין אותו מכח אחיהן האי שמודה להן שאותו הספק אחיהן היה: **ואם אומרים כו'.** ופלוגתא היא בכמה מקומות בגמ' (נ"ק דף קיח.) דרב הונא ורב יהודה אמרי מייב ור"נ ור' יוחנן אמרי פטור וקיימא לן דפטור דהלכתא כרבי יוחנן מחבירו (ח) וכרב נחמן בדיני (ט) אלא שיבא שבועת היסת שאינו יודע. ומתניתין נמי האח האחד טוען בשביל אחיו הספק ממון יש לאחי בידכם והן אומרים אין אנו יודעין ואמרי' פטורין דאוקי ממונא בחזקת מריה: לעולם דאיתמר (לעיל דף נב.) המוכר שור לחבירו ונמלא נגחן דלקתמר גבי מלוה אית ליה לרב יהודה דברי עדיף דהוי ברי תשוב דאם לא הלוהו לא היה מעיז פניו לומר מנה לי בידך שהרי הלוה יודע שלא הלוה ממנו כלום ושמא של לוה גרוע שהיה לו לידע אם הלוה לו לא הלוה ולכך מייב אבל גבי שור שנגח את הפרה דלא תשיב ברי של ניזק משום דיודע שהמזיק אינו יודע מתי ילדה קודם נגיחה או לאחר נגיחה לכך טוען ברי שיודע שלא יכחישנו המזיק ושמא של מזיק אינו גרוע כי אין לו לידע כי לא היה שם אבל קשה הא דאמר בפ"ק דכתובות (דף יב: ושם) אמר ליה אביי לרב יוסף הא דרב יהודה אמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע מייב דשמואל היא דפסיק התם כרבן גמליאל דנאמנת כשאמרה משארסתני נאנסתי ונסתפקה שהיו והשתא הא אפילו רב יהודה מודה לשם דאינה נאמנת לפי שהבעל אינו יודע מתי נאנסה לא תשיב ברי שלה כי ההיא דניזק ומזיק (ז)(ומיהו י"ל (ח) דהוה מצי למימר וליטעמיך) וכן ברים הבית והעלייה (ב"מ דף קטו: ושם) גבי אם היה מכיר מקלת אבניו נוטלן ומוקי לה דקאמר איני יודע וקאמר ליומא מיהו מיובתא דר"נ ור' יוחנן דאמרי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור והשתא הא לרב יהודה נמי הוי מיובתא דמודה התם דפטור דהוי ברי גרוע משום דאיכא עדים דאם היו שלו לפי שהרבה אבנים דומות זו לזו וי"ל דאבני דהכא לא משוי חילוק בין ברי תשוב דמלוה לברי גרוע דהא קאמר הכא לעולם מייב ושאני הכא דכי מנה לאחר בידך דמי משמע דאם הוא עצמו היה אומר אחיך אני והוא אומר איני יודע טול בחלקו אע"ג דהוי ברי גרוע דהם אינו יודעים אם יש להם אח במדינת הים או לאו והשתא אמי שפיר דהכא דכתובות אביי אמר לה ההיא דהבית והעלייה (שם) נמי דקאמר לימא מהוי מיובתא דר"נ משום דלאביי לא הוי מיובתא דרב יהודה וזה כלל גדול בדין דרים פרק הפרה לא מוקי אביי לאתויי אפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא אלא מוקי להכי דאמר התם א"נ לכי הא דלחנין בתר חזקה אפילו כנגד רובא ואין להאריך כאן:

ההוא דהוה קא שכיב אמרו ליה אתתיה למאן אמר להו חזיא לכהנא רבה אמר (ה) **רבא מאי ניחוש לה הא אמר רב חייא בר אבא אמר ר' יוחנן בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן א"ל אביי והא** (ו)**כי אתא ר' יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן בעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן א"ל ולאו מי לא שנינהו כאן למפרע וכאן להבא** (ז)**ואשנויי ניקום ולסמוך א"ל רבא לרב נתן בר אמי** (ח)**חוש לה ההוא דהוה מוחזק לן דלית ליה אחי ואמר בשעת מיתה דלית ליה אחי אמר רב יוסף מאי ליחוש לה הדא דמוחזק לן דלית ליה אחין ועוד הא אמר בשעת מיתה דלית ליה אמר ליה אביי** (ב)**הא אמרי דאיכא עדים במדינת הים דידעי דאית ליה אחי השתא מיהת הא ליתנהו קמן לאו היינו דר' חנינא** (ג)**דאמר רבי חנינא עדים בצד אסתן ותאסר אמר ליה אביי אם הקלנו בשבויה** (ד) (משום דמנוולא נפשה לגבי שבאי) **נקל באשת איש א"ל רבא לרב נתן בר אמי** (ה)**חוש לה: זה אחי אינו נאמן:** (ו) **ואידך מאי קאמרי אי קאמרי אחונא הוא אמאי יטול עמו בחלקו ותו לא אלא דקא אמרי לאו אחינו הוא אימא סיפא נפלו לו נכסים ממקום אחר יירשו אחיו עמו** (ז)**הא אמרי ליה לאו אחונא הוא לא צריכא** (ח)**דקא אמרי אין אנו יודעין אמר** (ט)**רבא זאת אומרת מנה לי בידך** (י)**והלה אומר איני יודע פטור אביי אמר לעולם**

חזיא לכהנא רבה. יש מוחקים רבה משום דלכל הפחות אלמנה היא ולא חזיא לכהן גדול ואומר ר"י דשפיר גרס רבה דהא אף לכהן הדיוט אסירא דהא מטעם שאמר גרשתיה היה מחיר ולא שהיה אומר שהיו לו בנים דא"כ היה נאמן כדתנן במתניתין דזה בני נאמן ומאי הוי מייתי עלה מילתא דר' יוחנן אלא הכי פירושו דחזיא לכהנא רבה כלומר אינה זקוקה ליבוס שגרשתיה דמותרת לכל העולם ואפי' לכהן גדול מטעם זיקת יבמין וה"ר מנחם גרס חזיא לכהונה כלומר אינה זקוקה ליבס ומותרת לכהונה כי נשא לאכול בתרומה: ה"ג **הא אמרי דאיכא** שהדי במדינת הים דידעי דאית ליה אחי. וה"פ הא יצא קול הכא שאומרים דאיכא עדים במדינת הים וג"ג והא איכא שהדי במדינת הים דאי ודאי דאיכא עדים במדינת הים א"כ מאי קאמר השתא מיהא הא ליתנהו ואי בעי למימר שים לנו לחוש שמא יש עדים הא ודאי ליכא למיחש דהא תנן יש לי בנים נאמן וה"ה אין לי אחים נאמן דמגו דאי בעי פטר לה בגיטא וכן בפרק שני דכתובות (דף כג. ושם) על בתיה דמר שמואל דאשתביין ופריך הא אמרי איכא עדים במדינת הים אבל אי ליכא קול אין לנו לחוש מאלינו שמא יש עדים דהא תנן התם נשביתי וטהורה אני נאמנת:

אביי אמר לעולם חייב. (ו) וקשה דרב יהודה אדרב יהודה דברים שור שנגח את הפרה (נ"ק דף מו. ושם) אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי קומכוס אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המע"ה ומפרש התם דזה כלל גדול אפי' ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא אלמא לרב יהודה ברי ושמא לאו ברי עדיף וי"ל דוקא גבי מלוה אית ליה לרב יהודה דברי עדיף דהוי ברי תשוב דאם לא הלוהו לא היה מעיז פניו לומר מנה לי בידך שהרי הלוה יודע שלא הלוה ממנו כלום ושמא של לוה גרוע שהיה לו לידע אם הלוה לו לא הלוה ולכך מייב אבל גבי שור שנגח את הפרה דלא תשיב ברי של ניזק משום דיודע שהמזיק אינו יודע מתי ילדה קודם נגיחה או לאחר נגיחה לכך טוען ברי שיודע שלא יכחישנו המזיק ושמא של מזיק אינו גרוע כי אין לו לידע כי לא היה שם אבל קשה הא דאמר בפ"ק דכתובות (דף יב: ושם) אמר ליה אביי לרב יוסף הא דרב יהודה אמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע מייב דשמואל היא דפסיק התם כרבן גמליאל דנאמנת כשאמרה משארסתני נאנסתי ונסתפקה שהיו והשתא הא אפילו רב יהודה מודה לשם דאינה נאמנת לפי שהבעל אינו יודע מתי נאנסה לא תשיב ברי שלה כי ההיא דניזק ומזיק (ז)(ומיהו י"ל (ח) דהוה מצי למימר וליטעמיך) וכן ברים הבית והעלייה (ב"מ דף קטו: ושם) גבי אם היה מכיר מקלת אבניו נוטלן ומוקי לה דקאמר איני יודע וקאמר ליומא מיהו מיובתא דר"נ ור' יוחנן דאמרי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור והשתא הא לרב יהודה נמי הוי מיובתא דמודה התם דפטור דהוי ברי גרוע משום דאיכא עדים דאם היו שלו לפי שהרבה אבנים דומות זו לזו וי"ל דאבני דהכא לא משוי חילוק בין ברי תשוב דמלוה לברי גרוע דהא קאמר הכא לעולם מייב ושאני הכא דכי מנה לאחר בידך דמי משמע דאם הוא עצמו היה אומר אחיך אני והוא אומר איני יודע טול בחלקו אע"ג דהוי ברי גרוע דהם אינו יודעים אם יש להם אח במדינת הים או לאו והשתא אמי שפיר דהכא דכתובות אביי אמר לה ההיא דהבית והעלייה (שם) נמי דקאמר לימא מהוי מיובתא דר"נ משום דלאביי לא הוי מיובתא דרב יהודה וזה כלל גדול בדין דרים פרק הפרה לא מוקי אביי לאתויי אפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא אלא מוקי להכי דאמר התם א"נ לכי הא דלחנין בתר חזקה אפילו כנגד רובא ואין להאריך כאן:

גליון הש"ס

גמ' **הא** הוש לה. עיין נ"י פי"ב דיבמות דף לח ע"ב וא"ש. ונראה להמכוון בדרך ג' תירוצים. אי דפירכת הש"ס מנא יודעינן דהוא אינו נאמן אף דבידו לאמון כדאמרי' הכא חוש לה. אי להקליאה בעצמותה אלא עדים לאו כלום הוא כמו במקדש אלא עדים ובריטב"א יבמות מפורש הכי: **רשב"ם** ד"ה נקל בו' **דאיכא** איסור (חזיק) [חנק]. ק"ל הא יצאת מאיסור א"א וכן היא יבמה לשוק דהוא רק לאו וכה ק"ל על תוס' ועמ"ש דף כה ע"ב ד"ה והתם:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבה מאי ניחוש: (ב) שם אם הקלנו בשבויה נקל כ"ל ותיבו' משום דמנוולא נפשה לגבי שבאי אמתק: (ג) שם ואיבד מאי קאמרי אי דקאמרי אחונא הוא: (ד) **רשב"ם** ד"ה חזיא וכו' על ידי שאמר כל"ל ותיבות מגו דבעל נמחק: (ה) **בא"ד** מהימנינן ליה כדמפרש: (ו) ד"ה נקל בשאת איש וכו' איסור חנק. נ"ב אע"ג דעכשיו אינה א"א וליכא חנק כי אם לאו דלא תהיה אשת המת המולה מ"מ מאחר דקודם שמת בעלה היתה בחזקת א"א עליין בחזקת אותו איסור עומדת וחזו איסור חנק לא חנק ממש רק איסור חנק שהיה בה לא נפתלק ממנה עד שנפטרה מדיקת יבמה: (ז) תוס' ד"ה אביי וכו' חייב ואי"ת וקשה דרב יהודה: (ח) **בא"ד** ומיהו י"ל **התם דהוה** מצי:

מוסף רש"י

בעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן. דאם איתא דגרשה קלא אית לה למלאת הלכך לא אמרינן מה לי לשקר, דמנה לי לשקר במקום עדים דמי (לעיל קלד:). **עדים בצד אסתן.** בלד לפון, מלפון זהב ילמה (איוב לז) מתרגם מלאסתנא (בתובות כג.) רוח לפונית, ואינן בלים ומעידים. **ותאסר,** בתמיה (קדושין יב.). **והלה** אומר איני יודע **פטור.** מלשלם, ומכל מקום משבעינן ליה שבועת היסת שכן הוא כדברי שאינו יודע שהוא חייב לו (כתובות יב. ב"ק קיח.) דלא עדיף שמא מברי, דהא לי נמי הוי טעון ליה אין לך ברי גלוס הוי משבעינן ליה שבועת היסת (ב"ק שם).

עין משפט נר מצוה

קל א מיי' פי"ב מהלכות גירושין הל' ה סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קנג סעיף א:

קלא ב ג מיי' פ"ג מהל' יבום הלכה ג סמג עשין נא טוש"ע אה"ע סי' קמו סעיף ח:

קלב ד מיי' פ"ד מהל' נחלות הל' ח ועיי' במ"מ סמג עשין לי טור שו"ע חו"מ סי' רפ פ"ד:

קלג ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

קלד ו מיי' פ"א מהל' טוען הל' ח ועיין במ"מ סמג עשין לה טור ש"ע חו"מ סי' עה ס"ט:

רבינו גרשום

ואמרי ליה איתתא למאן. כלומר דלא הוה ידעי אי הוה [לו] כן כדי שלא תהיה אשתו זקוקה ליבום אי לאו: אמר להו חזיא לכהנא רבא. לאו משום דוקא קאמר לכהנא רבא משום דאיהו דאסור באלמנה אלא לכל כהנא הדיוטות דאינה זקוקה ליבום דאית ליה בני: חוש לה. להתירה דנאמן דנסמוך אשנויי. ואיכא דאמרי חוש לה דאינו נאמן: לאו היינו דר' חנינא דאמר. במסכת כתובות האשה שאמרה נשבתי וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר שאין עדות אחרת אלא היא. ואמרי' והלא שמא יש לך עדים במדינת הים שנשבית דלא תהא נאמנת שאומרת טהורה אני. אמר להו ר' חנינא עדים בצד אסתן. עדיה בצד דרום לסוף העולם דליתנהו קמן ואנן אסורין לה. הכא נמי הואיל דליתנהו הני עדים לקמן דאסהדי דאית ליה אחי והוא אומר אין לו אחין וגם מוחזק לן דלית אחי נאמן: נקל באשת איש. לפוטרה בלא חליצה ויבום: חוש לה. להיתר ואיכא דאמרי חוש לה לאיסור: ותו לא. הא בכל הנכסים ראוי ליטול כאחד מהן: יירשו אחיו עמו. הואיל דקאמרי דלא הוי אחיהון ואמאי יירשו: לא צריכא דקאמרי אין אנו יודעין אם אחינו הוא אם לאו. ומשום הכי יתיר בנכסים שנפלו לו לאחר מיכן ומצו למימר להאי אנת מיהא מודה דאחינו הוא משום הכי נירות כותך. והאי דלא יהיבנא ליה מחלקן משום דאנן לא ידעין דאחינו היה: ואת אומרת. דיטול עמו בחלקו דהאי דמודי לו ולא בחלקן דהאי דאמרי אין אנו יודעין. הכי נמי בעלמא כשאמר אחד לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור אפי' משבועה: